

ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Інформатизація суспільства й економіки на сьогодні виявляється основною характерною ознакою функціонування світового господарства. Вагомість інформації у процесі здійснення управління на різних організаційних рівнях не можна недооцінювати: саме достовірність отриманих відомостей у тій чи іншій галузі знань, а також об'єктивність їх сприйняття виступають критеріями успішності реалізації будь-яких процесів і практичних рішень. Однак особливого значення інформація як система налагодження комунікативних взаємозв'язків набуває в умовах здійснення вибору національних економік на користь інноваційного напрямку розвитку промисловості. Активізація проведення наукових досліджень та інтенсифікація впровадження технічних нововведень до масового використання супроводжуються формуванням надзвичайно масштабних та особливо цінних інформаційних потоків, здатних значно вплинути на розвиток національних соціально-економічних систем. За таких умов побудова ефективної системи накопичення та зберігання інформації, а також забезпечення високого рівня її наукоємності й економічної цінності виявляються основними завданнями, вирішення яких є актуальним для сучасного етапу розвитку національної промисловості й економіки в цілому.

Обґрунтування ролі інформації та процесів інформатизації у процесі розвитку національної промисловості й соціально-економічних систем у цілому постає об'єктом наукових досліджень достатньо давно. Питання визначення ознак інформаційного суспільства, а також основних елементів сучасних інформаційних систем є об'єктом досліджень таких видатних економістів: А. Берга, Н. Вінера, Б. Голдстайна, К. Джекобсона, П. Друкера, М. Кастельса, А. Маршалла, Н. Ордуєйна, П. Страсмана, Дж. Фрідмана, Ю. Шрейдера, А. Штріка, І. Юзвішина.

Численні дослідження інформаційних аспектів функціонування сучасних національних соціально-економічних систем і їх промислового сектору свідчать про те, що безпосередньо процеси суцільної інформатизації сьогодні визначають подальші напрями розвитку будь-якої держави. Саме тому для української промисловості актуальним є побудова системи інформаційного забезпечення як складової механізму управління сталим соціально-економічним розвитком країни. Для вітчизняної економіки надзвичайно важливим виявляється вирішення питань розвитку промислового сектору і створення гідних умов для забезпечення на цій основі сталих темпів зростання національної соціально-економічної системи в цілому.

Метою статті є вдосконалення інформаційного забезпечення механізму управління сталим розвитком національних соціально-економічних систем задля забезпечення конкурентоспроможності національної промисловості й високих соціальних стандартів у державі.

Кваліфіковане управління неможливе без інформаційної бази, тому доцільним можна вважати твердження щодо необхідності формування якісної системи інформаційного забезпечення на загальнодержавному рівні. Така система має не тільки виконувати функції акумуляції та формування детальної бази даних, а і сприяти здійсненню процесів регулювання та контролю всіх важливих аспектів діяльності й функціонування галузей вітчизняної економіки.

Поняття «інформація» в українському законодавстві, зокрема в Законі України «Про інформацію» від 02.10.1995 р. № 2657-ХІІ, трактується таким чином: «інформація – будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді» [4].

Слід підкреслити, що за своїм характером інформація може бути різною, відповідно роль її у процесі виробництва може бути або важливою, або ж другорядною. Це означає, що відмінні за змістом компіляції даних мають нерівномірний рівень відкритості, потребують різного ступеня захисту. Теоретичні доробки у сфері вивчення значення інформації як нового фактора виробництва в постіндустріальному суспільстві свідчать, що вітчизняні та зарубіжні дослідники підкреслюють існування тісного взаємозв'язку між поняттями «інформація» і «управління». Інформаційне забезпечення сьогодні стає основою здійснення процесів планування, організації та контролю як на окремих підприємствах, так і на загальнодержавному рівні. Доцільно зробити висновок, що інформаційна складова державного управління має прямий вплив на розвиток промислового сектору й усіх інших сфер народного господарства, а отже, і на соціально-економічний розвиток країни в цілому. Праці І. Колос, Т. Голубевої, М. Денисенко та Ю. Горященко надають таке визначення явища інформаційного забезпечення соціального управління – це «сукупність даних, організація їх ведення, обробка, збереження і накопичення, пошук, а також поширення в межах компетенції зацікавленим особам у зручному для них вигляді» [5, 6].

На думку І. Грицюк, В. Григоренко та О. Лаврова, «інформаційний ресурс країни – це її капітал, тому завдання формування, нагромадження і комплексного використання національного інформаційного ресурсу слід віднести до завдань державної важливості. Держава повинна мати засоби, які б давали змогу достовірно оцінювати інформаційний капітал суспільства і визначати напрями його використання в сфері соціально-економічного розвитку країни» [7].

Інформаційне забезпечення механізму управління соціально-економічним розвитком держави можна розглядати як сукупність окремих структурних елементів – підсистем формування, обробки, обміну інформацією та прийняття управлінських рішень (див. рисунок).

Кожна з підсистем передбачає виконання певних завдань, у результаті чого за-

безпечується досягнення узгодженості між окремими ланками державного управління у процесі прийняття важливих рішень у соціально-економічній сфері.

Формування та реалізація пріоритетних напрямів соціально-економічних програм розвитку держави має базуватися на конкретних критеріях економічного стану країни, тобто враховувати потенціал фінансового сектору й темпи зростання національної промисловості. Саме досягнення взаємозгодженості економічних та соціальних явищ виявляється головною метою й водночас результатом інформатизації всіх ланок державного управління.

Інформаційна складова механізму управління сталим розвитком соціально-економічних систем функціонує шляхом реалізації чотирьох основних етапів.

На першому етапі має відбуватися безпосередньо формування бази аналітичної інформації, що передбачає проведення фундаментального аналізу економічного розвитку країни й визначення рівня соціальної спрямованості національної економіки. На основі чого проводиться коригування критеріїв соціально-економічного розвитку держави.

Другий етап – етап обробки аналітичної інформації. Він передбачає розробку та подальше використання методичного забезпечення, технологічних процесів і моделей обробки інформаційних потоків.

На третьому етапі проводиться обмін і звіряння аналітичної інформації на державному та міжвідомчому рівнях, а також інформування населення щодо напрямів і перспектив соціально-економічного розвитку держави.

Четвертий етап передбачає визначення пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку держави шляхом розробки й застосування програмного забезпечення системи, а також побудови інформаційної моделі прийняття та корегування управлінських рішень.

Подібна «конструкція» інформаційного забезпечення є ефективною з точки зору уніфікації загальнодержавних інформаційних потоків і досягнення сталого розвитку національних соціально-економічних систем.

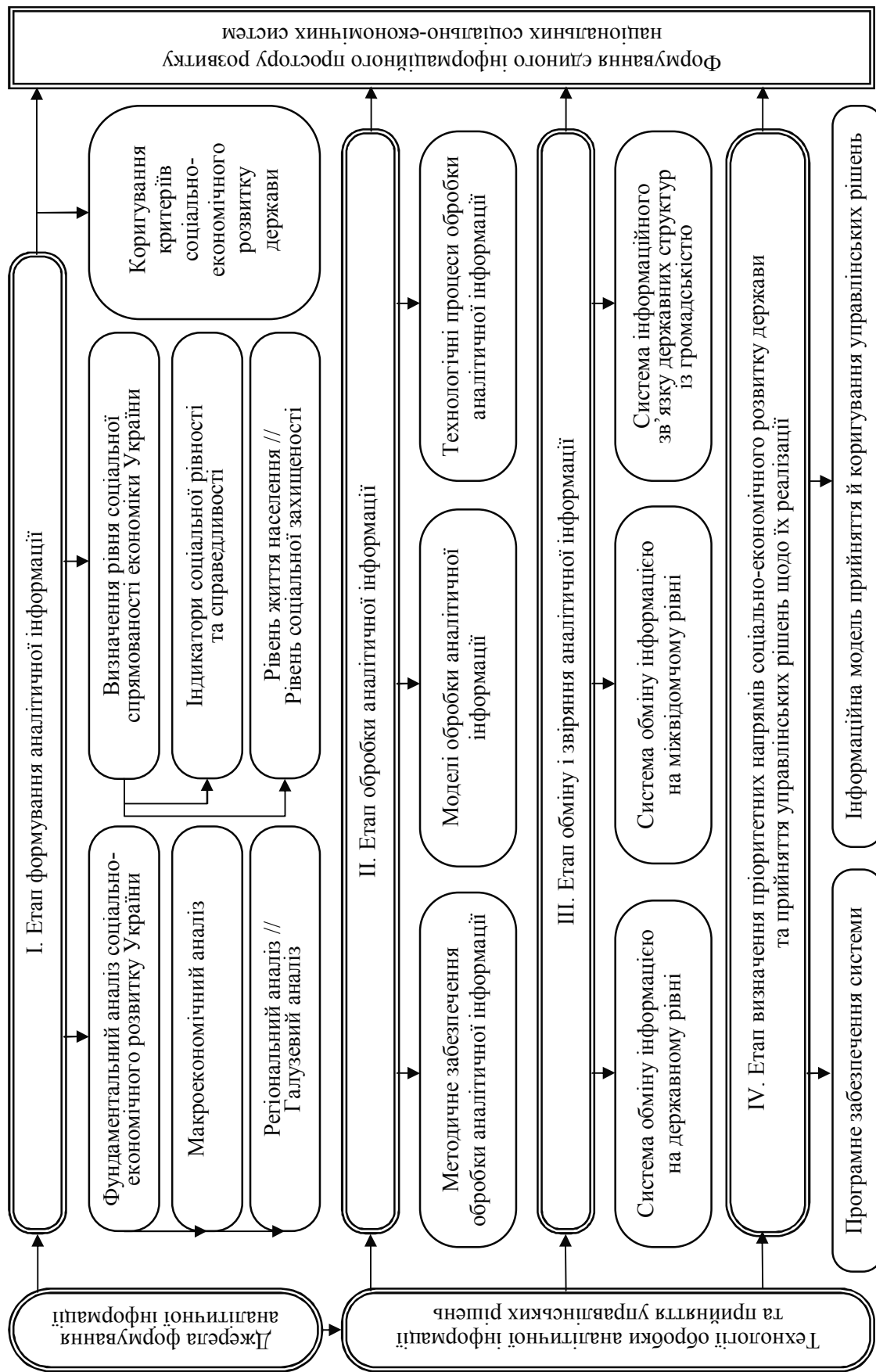

Рисунок. Інформаційна складова механізму управління сталим розвитком національних соціально-економічних систем

Важливою функцією в цьому контексті стає створення додаткових можливостей державних органів до здійснення оперативного контролю, усунення проблем взаємоузгодженості управлінських рішень, своєчасного реагування в напрямі ліквідації структурних дисбалансів розвитку окремих регіонів і промислового сектору зокрема.

Результативність такої структури базується, перш за все, на якості накопичення й обробки отриманої інформації. Безперечно, створення можливості державних органів і громадян зокрема «на місці» у режимі «online» здійснювати процеси обміну інформації та задоволення інформаційних послуг значно скоротить обсяги часу, видатків і грошей усіх учасників такої взаємодії. Сучасні глобалізаційні та інтеграційні процеси у промисловості потребують створення каналів термінового та захищеного обміну інформацією, при чому саме електронні засоби виявляються найбільш швидкісними з цих позицій.

Останніми роками актуальним стає питання створення електронних урядів держав, тобто мережних інформаційних інфраструктур для ефективного комплексного здійснення комунікацій між органами державного управління, державними структурами та населенням.

Концепція електронного уряду, на думку економістів-практиків І. Грицюка, В. Григоренко, О. Лаврова, здатна вирішити цілу низку проблем будь-якої економіки, а саме:

підвищити ефективність взаємодії органів державної влади як у внутрішньому (апаратному) середовищі, так і з громадянами й бізнес-структурами;

підвищити «прозорість» влади за рахунок переходу на новий рівень зворотного зв'язку як із громадянами, так і з бізнесом;

забезпечити антикорупційність уряду – «електронний уряд» дає змогу працювати без безпосереднього контакту, що знижує ризик корупції, а також зводить до мінімуму дискримінацію за національною ознакою, статтю, економічним статусом;

скоротити державний апарат, а отже, знизити витрати на його утримання тощо [7].

Процеси переходу країн до концепції електронного уряду супроводжуються роз-

робкою переліку стандартів, на основі яких здійснюється регулювання процесів використання інформаційних технологій різними організаціями та відомствами. Дослідження міжнародного досвіду свідчить про існування достатньої кількості вдалих прикладів запровадження подібних електронних систем до сфери державного управління. Характерно, що кожна з країн обирає свій шлях формування такого роду уряду, оскільки різний рівень економічного розвитку, техніко-матеріальна база, фінансові можливості й культурні особливості значно впливають на успішність тих чи інших заходів уніфікації інформаційної бази.

Запровадження електронного уряду в Україні також може дати позитивні результати. Однак у цьому випадку варто детально вивчити особливості розробки подібного механізму за кордоном.

Україна має достатній потенціал для розбудови стійкої інформаційної інфраструктури, однак реалізація подібної стратегії ускладнюється низкою невирішених соціальних та політичних питань, які існують у державі й гальмують процеси реформування економіки. Наприклад, запровадження системи електронного уряду передбачає, що взаємодія державних органів між собою, а також адміністративних органів управління та населення, має здійснюватися переважно в режимі «online». Сучасна вітчизняна дійсність, навпаки, свідчить, що значна частина населення дотепер не має такої можливості, хоча й показник користувачів Інтернетом щорічно зростає. Це означає, що електронна взаємодія може виявитися неефективною, оскільки, по-перше, доступ до неї буде обмеженим, по-друге, поряд із витратами на запровадження електронного уряду потребуватимуть фінансування витрати, пов'язані з функціонуванням органів державного управління для обслуговування решти населення на «старих» умовах.

Ще однією проблемою на шляху інформатизації українського суспільства може бути незахищеність процесів передачі інформації. Інтернет-шахрайство потребує створення безпечних каналів обміну інформацією, а також використання ліцензованих програмних продуктів для її зберігання й

аналізу. Інформаційне суспільство – це прозора та захищена система оперування даними на всіх організаційних рівнях: тільки такою вона здатна підтвердити свою ефективність і значущість у державі.

Водночас певні кроки до інформатизації у вітчизняному економічному просторі вже зроблено. По-перше, створено законодавчу основу, а саме затверджені закони України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16.11.1992 р. № 2782-ХІІ, «Про телебачення і радіомовлення» від 21.12.1993 р. № 3759-ХІІ, «Про інформаційні агентства» від 28.02.1995 р. № 74/95-ВР, «Про державну таємницю» від 21.01.1994 р. № 3855-ХІІ, «Про державну статистику» від 17.09.1992 р. № 2614-ХІІ, «Про захист інформації в автоматизованих системах» від 05.07.1994 р. № 80/94-ВР та «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» від 09.01.2007 р. № 537-V. По-друге, активізовано процес розширеного використання інформаційних технологій переважно всіма органами державної влади під час виконання поточних завдань. Більшість органів виконавчої влади застосовують локальні обчислювальні мережі. Протягом 1997-2012 рр. підписано 26 угод про взаємообмін інформаційними ресурсами між окремими державними органами, створено їх офіційні сайти в мережі Інтернет. Уже сьогодні українці мають можливість отримувати окремі інформаційні послуги в електронному режимі. Тому можна зазначити, що розвиток та поглиблення інформаційної взаємодії між окремими ланками державної влади певним чином створює передумови для формування достовірної бази аналітичної інформації.

На сьогодні в Україні одночасно діють три системи державного управління процесами інформатизації та інформаційної діяльності:

функціональна, або міжвідомча, за якої функції управління здійснюються незалежно від відомчого чи регіонального підпорядкування (Державна служба статистики, архіви); ієрархічна, або відомча, – відповідно управління здійснюється «згори донизу» (правоохоронні установи, Пенсійний фонд, Державна податкова служба);

регіональна – державний орган керує функціями установ, розташованих на даній території (обласні та районні державні адміністрації) [7].

Найпоширенішою виявляється відомча система, характерна для більшості державних управлінських структур та організацій. Інформація, отримана в результаті аналізу соціально-економічного розвитку країни й регіонів, має бути достовірною та повною, оскільки на її основі державні органи обробки інформації та загальні користувачі (населення) робитимуть певні висновки щодо стану економічного розвитку і прогнозуватимуть майбутні тенденції та наслідки.

Публікація отриманих даних у друкованому й електронному режимах органами статистики України означає відкритість важливої інформації не тільки для українського, а і світового суспільства. Це впливає на імідж країни та її оцінку на міжнародному рівні з позицій рівня економічного розвитку та матеріального забезпечення населення, відсоткової ваги «тіньових» операцій, рівня корумпованості владних структур. З іншого боку, ступінь економічного благополуччя країни для населення стає критерієм оцінки ефективності роботи правлячих структур і формує певний рівень довіри до влади, буде соціально-психологічний клімат у країні.

Система обробки аналітичної інформації на державному рівні потребує використання певних інформаційних технологій. Найбільш вдалим рішенням є застосування як централізованого, так і децентралізованого підходів у процесі обробки інформації. Тобто, з одного боку, приймання та реєстрація первинних документів, запис даних на машинний носій, обробка на ЕОМ, контроль, оформлення й видача результатів розрахунку користувачеві мають відбуватися локально й у певні строки. З іншого боку, кожну з цих операцій слід розбити на ряд операцій технологічного процесу, обладнавши спеціальні пункти збору й обробки первинної інформації персональними комп'ютерами та апаратурою передавання даних у місцях її виникнення.

Програмне забезпечення системи прийняття управлінських рішень має містити продукт, здатний автоматизувати виконання

операцій організованого зберігання, пошуку, реєстрації та спостереження за поточними діями з документами. У цьому плані достатньо цікавим є досвід російських компаній, які застосовують для цих цілей пакет ELMAЕСМ, що дозволяє не тільки забезпечити організацію інформаційних потоків, а і здійснити моделювання необхідних інформаційних та бізнес-процесів [8-10].

На основі застосування даного програмного продукту також можна побудувати певну інформаційну модель прийняття й коригування управлінських рішень. Загальнодержавна інформаційна модель соціально-економічного розвитку повинна мати вигляд єдиної сукупності кількох інформаційних моделей, кожна з яких містить конкретні шляхи вирішення окремої проблеми розвитку національного господарства. Розробка інформаційної моделі дозволяє ще на стадії діагностики проблем у соціально-економічній сфері забезпечити залучення до процесу аналізу максимальної кількості державних органів.

Висновки. Поступова інформатизація українського суспільства забезпечує поглиблення взаємовідносин та інтеграцію функцій управління окремих державних структур; сприяє формуванню єдиної інформаційної бази; надає можливість отримання швидкого доступу до необхідних даних і тим самим прискорює вирішення проблемних питань не тільки у сфері здійснення управлінських функцій у процесі промислового розвитку країни, а й під час діалогу з населенням. Чіткий розподіл повноважень, здійснення систематичного контролю та закріплення фінансової відповідальності здатні підвищити ефективність реалізації прийнятих рішень на практиці, а тому побудова подібних моделей є життєво необхідною потребою для українського суспільства на сьогодні.

Література

1. Друкер П.Ф. Эффективное управление предприятием / П.Ф. Друкер. – М.: Вильямс, 2008. – 224 с.

2. Кастельс М. Информационное общество та держава добробуту. Фінська модель / М. Кастельс, П. Хіманен. – К.: Ваклер, 2006. – 256 с.

3. Маршалл А. Принципы экономической науки / А. Маршалл. – М.: Прогресс, 1993. – Т. 2. – 310 с.

4. Про інформацію: закон України від 02.10.1995 р. № 2657-ХІІ (із змінами, остання редакція від 10.08.2012 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.

5. Денисенко М.П. Інформаційне забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства / М.П. Денисенко, Т.С. Голубева, І.В. Колос // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2009. – № 647. – С. 43-49.

6. Горященко Ю.Г. Інформаційне забезпечення управлінської діяльності: аналіз категоріально-понятійного апарату / Ю.Г. Горященко // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 4 (8). – С. 235-242.

7. Грицюк І.В. Інформаційні системи і технології у державних фінансах: навч. посіб. / І.В. Грицюк, В.О. Григоренко, О.В. Лавров. – Ч.: Технодрук, 2011. – 158 с.

8. Стандарти і єдина архітектура інформаційних технологій [Електронний ресурс] / Технології інтеграції державних інформаційних систем і організації міжвідомчої взаємодії // Офіційний сайт компанії «Microsoft» в Україні. – Режим доступу: <http://www.microsoft.com/Ukraine/Government/Analytics/IntegrationTechnologies/Standards.mspx>.

9. Система управління бізнес-процесами ELMA [Електронний ресурс] / Офіційний сайт компанії ELMA в Росії. – Режим доступу: <http://elma-bpm.ru/product/ecm/>.

10. Доклад об информационной экономике 2012 года. Производство программного обеспечения и развивающиеся страны. Обзор / Конференция Организации Объединенных Наций по торговле и развитию. – Нью-Йорк; Женева, 2012. – 14 с.

Надійшла до редакції 14.06.2013 р.